

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ผู้คนส่วนใหญ่ยังอยู่ในภาคเกษตรและโดยทั่วไปแล้วสินค้าเกษตรจะมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีปริมาณการผลิตมากในฤดูของสินค้า เมื่อออกสู่ตลาดช่วงแรกจะมีราคาสูง แต่ราคาจะขยับตัวลดลงเมื่อปริมาณการผลิตออกสู่ตลาดมากขึ้น และจะกลับมามีราคาเพิ่มขึ้นอีกครั้งเมื่อผลผลิตลดน้อยลงจนหมดฤดูกาล เรียกได้ว่ามีความผันผวนทางด้านราคาสูงและเป็นปัญหาของรัฐบาลเกือบทุกประเทศ ประกอบกับผลิตผลทางการเกษตรนั้นขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ภัยธรรมชาติ และปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตลดลงและสินค้าเกษตร เป็นสินค้าที่ไม่สามารถจัดเก็บไว้ได้นาน มีต้นทุนในการจัดเก็บสูง ซึ่งปกติแล้วเกษตรกรหรือผู้ประกอบการภาคเกษตรส่วนใหญ่จะไม่มีความสามารถแบกรับความเสี่ยงจากการผันผวนของราคานี้ได้ ดังนั้น เมื่อราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ รัฐบาลจึงต้องใช้มาตรการในการแก้ไขปัญหาทางด้านราคาโดยตลอด เช่น การแทรกแซงราคา, การรับจำนำสินค้า ฯลฯ

การซื้อขายสินค้าเกษตรของประเทศไทยส่วนใหญ่ จะซื้อขายกันตามตลาดสินค้าที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ตัวอย่างของตลาดสินค้าเกษตรอันเป็นที่รู้จักดี คือ ตลาดสดตามชุมชน, ตลาดไท, ตลาดสี่มุมเมือง, ท่าข้าวก้านั้นทรง จังหวัดนครสวรรค์, ตลาดกลางยางพาราที่หาดใหญ่, ตลาดกลางกุ้งกู่ลา โดยการซื้อขายในตลาดดังกล่าว เรียกกันว่า การซื้อขายในตลาดจริง หรือ ตลาดปัจจุบัน (Spot or cash market) ซึ่งโดยทั่วไป ผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดสินค้าจริงเหล่านี้ จะทำการตกลงซื้อขายกันทันทีในตลาด มีการส่งมอบสินค้าและจ่ายเงินกันทันที ณ ช่วงเวลาที่ทำการซื้อขาย หรือการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า โดยผู้ซื้อและผู้ขายตกลงเงื่อนไขกันเองนอกตลาด โดยทำสัญญาข้อตกลงซื้อขายหรือที่เรียกกันว่า Forward contract เพื่อลดความเสี่ยงจากการผันผวนด้านราคาสินค้า ซึ่งการซื้อขายแบบ Forward contract มีข้อเสียคือ เกิดการไม่ปฏิบัติตามสัญญา สินค้าไม่ได้คุณภาพตามที่ตกลงกันไว้ และคู่สัญญาจะต้องผูกพันกันจนถึงวันรับมอบสินค้า ซึ่งไม่สามารถจำหน่ายสินค้าในราคาที่ดีกว่าในสัญญาได้ อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเข้าถึงปัญหาของการตลาดสินค้าเกษตร ในการศึกษาเรื่องนี้ จะให้ความหมายของคำว่า “การตลาด” ก่อน โดยความหมายของคำว่าการตลาด คือ การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการไหลเวียนของสินค้าและบริการจากจุดผลิตเริ่มต้นไปจนถึงเมื่อผู้บริโภคคนสุดท้าย โดยพิจารณากิจกรรมทางธุรกิจได้ 3 ประเภท คือ

1) กิจกรรมเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน ประกอบด้วย การซื้อ และการขาย และรวมไปถึงการส่งมอบสินค้า พร้อมกับการแลกเปลี่ยนความเป็นเจ้าของสินค้าไปในเวลาเดียวกัน ณ จุดที่เกิดการแลกเปลี่ยนนี้ จะเป็นจุดที่ราคาเริ่มเข้ามาในขบวนการของการตลาด อันจะก่อให้เกิดการต่อรองที่ขึ้นอยู่กับอำนาจการต่อรองของผู้ซื้อและผู้ขาย

นี่ จะเป็นจุดที่ราคาเริ่มเข้ามาในขบวนการของการตลาด อันจะก่อให้เกิดการต่อรองที่ขึ้นอยู่กับอำนาจการต่อรองของผู้ซื้อและผู้ขาย

2) กิจกรรมเกี่ยวข้องกับกายภาพของสินค้า ประกอบด้วย การเก็บรักษา การขนส่ง และการแปรรูป โดยกิจกรรมในประเภทนี้ จะต้องตอบคำถามทางการตลาดคือ เมื่อไหร่ ที่ไหน และอะไร กล่าวคือ กิจกรรมการเก็บรักษาเป็นเรื่องของการทำให้มีสินค้าได้ในเวลาที่ต้องการ ส่วนกิจกรรมการขนส่ง จะเป็นเรื่องของการทำให้มีสินค้าในสถานที่ที่มีความต้องการสินค้า และกิจกรรมสุดท้ายคือ การแปรรูป จะเป็นเรื่องของการทำให้สินค้าอยู่ในรูปแบบที่ใกล้เคียงกับความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุด

3) กิจกรรมอำนวยความสะดวก ในประเภทกิจกรรมนี้ จะเป็นกิจกรรมที่ทำให้กิจกรรม 2 ประเภทข้างต้นดำเนินไปได้ด้วยความราบรื่น ประกอบด้วย การจัดชั้นมาตรฐานสินค้า การเงิน การรับประกันความเสี่ยง และการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

จากกิจกรรมทางการตลาดทั้งหมดข้างต้น จะพบว่าแต่ละกิจกรรมจะดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของปัญหาทางการตลาดที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรโดยตรง ดังต่อไปนี้คือ

ก) ปัญหาเกี่ยวกับการต่อรอง จากกิจกรรมการแลกเปลี่ยน พบว่าผู้ซื้อและผู้ขายจะมีวัตถุประสงค์ที่ตรงกันข้าม ซึ่งการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นกระทำการผ่านการต่อรอง ดังนั้น การที่ฝ่ายใดจะบรรลุวัตถุประสงค์ของตนมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความได้เปรียบเสียเปรียบในการต่อรอง

ข) ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกายภาพของสินค้าไม่ว่าจะเป็นการเก็บรักษา การขนส่งหรือการแปรรูป ย่อมมีผลกระทบต่อคุณภาพของสินค้าในขณะที่ดำเนินกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าเกษตรที่มีคุณสมบัติเฉพาะคือการเน่าเสียง่าย (perishability) ซึ่งถ้ากิจกรรมทางกายภาพของการตลาดดำเนินไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพแล้ว จะทำให้ปัญหาคุณภาพของสินค้าเกษตรทวีความรุนแรงมากขึ้น

ค) ปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้าเกษตร เป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยจะต้องเข้ามาแก้ปัญหานี้ให้กับเกษตรกร โดยปัญหาที่แท้จริงของราคาสินค้าเกษตรนั้น อยู่ที่ว่าราคาที่เกิดขึ้นจะสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการ (อุปสงค์) และปริมาณสินค้า (อุปทาน) ที่แท้จริงของสินค้าเกษตรได้มากหรือน้อยเพียงใด

จากปัญหาทางการตลาดของสินค้าเกษตร การแก้ไขปัญหาราคามักจะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นนโยบายของรัฐบาลอยู่เสมอ แต่ในปัจจุบันนี้ การซื้อขายสินค้าเกษตรได้เกิดทางเลือกใหม่ขึ้น โดยเป็นการพัฒนารูปแบบให้เป็นสัญญาซื้อขายที่เป็นมาตรฐาน คือ ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย (Agriculture Future Exchange of Thailand : AFET) อันเป็นตลาดซื้อขายล่วงหน้า (future market) แห่งแรกของประเทศไทย มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการซื้อขายสินค้าเกษตร สำหรับให้ผู้ซื้อและผู้ขายเข้ามาทำการตกลงตามเงื่อนไขต่าง ๆ ในปัจจุบัน เพื่อส่งมอบสินค้าและชำระเงินกันในอนาคต โดยตลาดแห่งนี้ เป็นเครื่องมือหรือทางเลือกหนึ่งในการประกันความเสี่ยงที่เกิดจากความผันผวนของราคาให้กับผู้ผลิต ผู้ค้า และนักลงทุนที่มีความประสงค์จะทำการซื้อขายสัญญาเพื่อทำการเก็งกำไร ตลอดจนจนถึง การเป็นดัชนีชี้วัดแนวโน้มราคาสินค้าเกษตรในอนาคต

ความพยายามในการจัดตั้งตลาดล่วงหน้าในประเทศไทยนั้น นับได้ว่าใช้เวลานานเป็นอย่างยิ่ง ความคิดในการตั้งตลาดล่วงหน้าในประเทศไทยมีขึ้นมานานแล้ว เนื่องจากเห็นแบบอย่างของตลาดล่วงหน้าในต่างประเทศ ซึ่งในประเทศเหล่านั้นใช้ตลาดล่วงหน้าในการป้องกันความเสี่ยงและเป็นการค้นพบราคาในอนาคตซึ่งแยกจากตลาดที่ดำเนินการซื้อขายปกติ โดยในปี พ.ศ.2522 รัฐบาลต้องการปกป้องผู้มีรายได้น้อยที่จะถูกกดโกงจากรูทกิจแฮร์ หรือการลงทุนในธุรกิจซื้อขายล่วงหน้าหรือที่รู้จักกันในนาม "คอมมอดิตี" และได้ดำเนินการร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 58 ขึ้นมาเพื่อป้องกันประชาชนถูกฉ้อโกง แต่ปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังไม่ได้ผ่านการพิจารณาจากรัฐสภา

ในปี พ.ศ.2526 กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ทำการศึกษาปรับปรุงระบบตลาดสินค้าเกษตร และเห็นชอบให้มีการจัดตั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า และต่อมาในปี พ.ศ. 2529 กรมการค้าภายในได้นำมาศึกษาต่อ เนื่องจากตลาดข้าวโพดในประเทศทำการซื้อขายล่วงหน้ามีปัญหาจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญา และเห็นชอบให้มีการจัดตั้งตลาดล่วงหน้าขึ้นเช่นเดียวกัน และในปีพ.ศ.2531 มีความพยายามจากภาคเอกชนในการตั้งบริษัท บางกอกคอมมอดิตี เอ็กซ์เชนจ์ จำกัด เพื่อประกอบธุรกิจการซื้อขายล่วงหน้า แต่รัฐบาลไม่เห็นชอบให้จัดตั้ง เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายควบคุมการธุรกิจซื้อขายล่วงหน้าโดยตรง และรัฐบาลเห็นว่าควรแยกกฎหมายควบคุมการซื้อขายสินค้าล่วงหน้าจากธุรกิจแฮร์

ปี พ.ศ. 2532 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร้องขอให้กระทรวงพาณิชย์จัดทำโครงสร้างตลาดซื้อขายล่วงหน้าอย่างพารา จนกระทั่งปีพ.ศ.2534 กระทรวงพาณิชย์ได้มอบหมายให้กรมการค้าภายในยกร่างกฎหมายเกี่ยวกับกิจการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า คือ ยกร่างพระราชบัญญัติขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2535 และได้มีการปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติหลายครั้ง จนกระทั่งผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาและได้นำขึ้นทูลเกล้าเพื่อลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2542

ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย (AFET) จึงเป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ปี พ.ศ. 2542 และเป็นตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าเพียงตลาดเดียว มีฐานะเป็นนิติบุคคลอิสระ โดยภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าภายใต้กฎระเบียบที่ชัดเจน และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า และเพื่อให้การจัดตั้งตลาดที่มีการซื้อขายล่วงหน้าบรรลุวัตถุประสงค์คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2544 ให้นำเงินจากกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรจำนวน 600 ล้านบาทเพื่อใช้ในการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า (ก.ส.ล.) และตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการของ AFET ชุดแรกได้รับการแต่งตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2544 โดยมีนายชนะ รุ่งแสง เป็นประธานกรรมการฯ และมีนายชาลทอง ปัทมพงศ์ เป็นกรรมการและผู้จัดการ ปัจจุบันคณะกรรมการ AFET มีนายสนิท วรปัญญา เป็นประธานกรรมการและมีนางนภภรณ์ คุรุพสุธาชัย เป็นกรรมการและผู้จัดการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ได้เริ่มเปิดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าด้วย เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2547 โดยมียางแผ่นรมควันชั้น 3 (RSS3) เป็นสินค้าประเภทหนึ่งที่ทำการซื้อขายในปีแรกที่ดำเนินการเปิดตลาด

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อทำการทดสอบประสิทธิภาพของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ในรูปแบบตลาดแบบ Semi – Strong Form และทราบถึงการมีนัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการส่งผ่านข้อมูลและข่าวสารด้านราคาจากตลาดล่วงหน้าสู่ตลาดส่งมอบทันที
- 2) เพื่อศึกษาถึงการส่งผ่านราคาของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าสู่ตลาดปัจจุบัน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า
- 2) ทำให้ทราบถึงผลการส่งผ่านราคาจากตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าสู่ตลาดปัจจุบัน อย่างมีนัยสำคัญ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ จะทำการศึกษาผลิตภัณฑ์ที่ซื้อขายกันในตลาดล่วงหน้าและตลาดส่งมอบทันที คือ ยางแผ่นรมควันชั้น 3 (RSS3) เนื่องจากเป็นสินค้าที่สามารถเก็บรักษาได้เป็นระยะ

เวลานาน และสินค้าชนิดดังกล่าว จะมีปริมาณการซื้อขายที่มีสัญญาซื้อขายสูงสุดในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า โดยข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลของตัวสัญญาซื้อขายรายวัน จำนวน 780 วัน ทั้งราคาในตลาดล่วงหน้า และตลาดปัจจุบัน โดยจะนำราคารายวันของตัวสัญญาในตลาดล่วงหน้ามาทำการเฉลี่ยเป็นราคาเฉลี่ยซื้อขายรายวันในแต่ละตลาดสินค้าล่วงหน้า แล้วจึงจะนำราคาเฉลี่ยแต่ละตลาดสินค้าล่วงหน้ามาทำการหารราคาส่งมอบ ณ สิ้นสุดท้ายของเดือน เป็นระยะเวลา 38 เดือนโดยนับตั้งแต่วันที่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยเปิดทำการ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ยางแผ่นรมควันชั้น 3 (RSS3) หมายถึง ยางพาราที่ได้ทำการกรีด และทำการรวบรวมเป็นแผ่นพร้อมกับการรมควัน โดยให้มีลักษณะตามที่ตลาดซื้อขายต้องการในชั้นที่ 3 และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ซื้อขายกันในตลาดล่วงหน้าและตลาดส่งมอบทันที เนื่องจากเป็นสินค้าที่สามารถเก็บรักษาได้เป็นระยะเวลานาน

ราคายางแผ่นรมควันชั้น 3 ในตลาดส่งมอบทันที หมายถึง ราคาซื้อขาย ณ ท่าเรือแบบ FOB (free on board) ณ ท่าเรือกรุงเทพฯ

ตลาดสินค้าล่วงหน้า หมายถึง ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย (AFET) ตลาดสินค้าล่วงหน้าสิงคโปร์ (SICOM) และตลาดสินค้าล่วงหน้าโตเกียว (TOCOM)

ตลาดปัจจุบัน หมายถึง จุดซื้อขายผลิตภัณฑ์ยางแผ่นรมควันชั้น 3 ณ ท่าเรือกรุงเทพฯ